

	Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка	Силабус навчальної дисципліни			
		Політична географія (англійською мовою)			
		Статус дисципліни <i>нормативний компонент</i>			
Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка				
Спеціальність	014.07 Середня освіта (Географія)				
Освітня програма	Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота				
Рівень вищої освіти	другий (магістерський)				
Форма навчання	денна				
Курс	1-й				
Семестр	2-й				
Обсяг дисципліни	Кредити	3,5	Години	105	
	Лекційні			20 год.	
	Практичні/семінарські			16 год.	
	Лабораторні			-	
	Самостійна робота			69 год.	
Семестровий контроль	екзамен				
Викладач	Маслова Наталія Миколаївна, к.г.н., доцент, доцент кафедри філософії та соціальних наук				
Контактна інформація	n.m.maslova@cuspu.edu.ua				
Кафедра	філософії та соціальних наук				
Факультет	психології та історії				
Предмет навчання (Що буде вивчатися)	<p>В процесі вивчення дисципліни студенти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ознайомляться з теоретико-методологічними засадами та історією розвитку політичної географії, сутністю територіально-політичної організації суспільства та територіально-політичних систем різних ієрархічних рівнів; • отримають знання про сучасну політичну карту світу та історичні етапи її формування; • сформулюють уявлення про сучасну світосистему та її виражені зміни, знання про суверенні держави та залежні території; • розглянуть суперечливі та проблемні питання стану сучасної політичної карти світу (існування анексованих, спірних територій, територій з невизначеним статусом, невизнаних, частково визнаних територій, квазідержавних утворень тощо); • ознайомляться з причинами та географією сепаратизму та міжнародних конфліктів, “гарячих точок” в світі; • отримають знання про державу як ключовий елемент політичної системи, географічний простір держави, державні кордони, адміністративно-територіальний устрій, столиці держав, класифікації та типології держав за різними критеріями; • сформулюють уявлення про сучасну геополітичну картину світу, про співвідношення сил у світовій політиці, основні регіональні геополітичні проблеми у світі, про політико-географічне та геополітичне положення України; • оволодіють навичками самостійної роботи з різними джерелами політичної, економічної та географічної інформації (картами, схемами, статистичними даними, літературою, ілюстрованим матеріалом, ресурсами всевітньої мережі Internet тощо). 				

<p>Мета (Чому це цікаво/потрібно вивчати)</p>	<p>Метою курсу є ознайомити студентів з теоретико-методологічними засадами політичної географії, формувати наукове уявлення про сучасну світосистему, територіально-політичну організацію суспільства та територіально-політичні системи різних ієрархічних рівнів; формувати знання про сучасну політичну карту світу, її історичні зміни, суперечливі та проблемні питання, про державу як ключовий елемент політичної системи; показати роль та місце України у світовому геополітичному просторі.</p> <p>Знання, уміння та компетентності, отримані в результаті опанування дисципліни, знадобляться студентам у майбутній професійній діяльності при викладанні шкільних курсів “Україна і світове господарство”, “Географія: регіони та країни”, “Географічний простір Землі” тощо. Виховне значення курсу полягає у формуванні у майбутніх педагогів демократичних цінностей, поваги до територіальної цілісності держав, толерантного ставлення до представників різних країн, національностей та релігій.</p>
<p>Компетентності</p>	<p>Інтегральна: здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі або проблеми в галузі середньої (у т.ч. профільної) освіти (за предметною спеціальністю А4.07 Середня освіта (Географія)) та вищої освіти, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх наук, географічної науки, здійснення інновацій та/або проведення педагогічних досліджень за умови комплексності та невизначеності умов організації освітнього процесу.</p> <p>Загальні компетентності:</p> <p>ЗК2. Здатність до абстрактного та критичного мислення, аналізу та синтезу; здатність виявляти та вирішувати проблеми у сфері професійної діяльності, бути критичним і самокритичним.</p> <p>ЗК3. Здатність до провадження дослідницької та/або інноваційної діяльності, проведення науково-педагогічних досліджень, прогнозування та презентування їх результатів; розробки, презентування освітніх проектів та управління ними.</p> <p>ЗК7. Здатність працювати в міжнародному контексті та в глобальному інформаційному середовищі за професією, володіння основами медіаграмотності.</p> <p>ЗК8. Розуміння та сприйняття етичних норм поведінки відносно інших людей і відносно природи; здатність до комунікації та міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня (соціальна компетентність), толерантне ставлення та повага до культурної різноманітності.</p> <p>Фахові компетентності:</p> <p>ФК1. Здатність усвідомлювати та інтегрувати концептуальні природничо-географічні, суспільно-географічні, картографічні, психолого-педагогічні, краєзнавчо-туристичні знання та навички, орієнтуватися у світовому й національному географічному освітньо-науковому просторі з метою розширення й актуалізації географічних і психолого-педагогічних знань.</p> <p>ФК4. Здатність до поглиблення знань і вдосконалення предметної області природничої, антропогенної, суспільної географії, картографії та геоінформаційних технологій, методики навчання географії, організації краєзнавчо-туристичної діяльності, що включають новітні наукові здобутки у сфері професійної педагогічної діяльності, є основою для оригінального мислення, проведення досліджень та критичного осмислення професійних проблем.</p> <p>ФК5. Здатність пояснювати особливості розвитку географічної науки на різних часових та змістовних рівнях, етапах; встановлювати закономірності розвитку географії; застосовувати різні методи географічних досліджень відповідно до основних парадигм в географії; розкривати прояви географічних законів і закономірностей.</p> <p>ФК6. Здатність пояснювати устрій сучасної світосистеми, суперечливі та проблемні питання політичної карти світу; встановлювати</p>

	<p>передумови виникнення та прогнозувати наслідки міждержавних конфліктів, територіальних спорів, проявів сепаратизму у регіонах та країнах світу.</p> <p>ФК7. Здатність аналізувати сучасні проблеми соціально-економічного розвитку країн та регіонів світу, виявляти їх причини та закономірності географічного поширення, порівнювати особливості проявів демографічних, соціальних, економічних, політичних, екологічних проблем в різних типах країн, прогнозувати можливі наслідки та пропонувати шляхи їх вирішення.</p> <p>ФК17. Здатність формувати в учнів/студентів культуру академічної доброчесності та дотримуватися її принципів у професійній діяльності вчителя/викладача географії.</p>
<p>Програмні результати (Чому можна навчитися)</p>	<p><i>Студент:</i></p> <p style="text-align: center;">Знання і розуміння</p> <p>ПРН1. Розуміє концептуальні засади та основні теоретико-методологічні проблеми природничої, антропогенної, суспільної географії, картографії та геоінформаційних технологій, методики навчання географії та профільної географії на рівні новітніх наукових здобутків.</p> <p>ПРН2. Знає та застосовує поняттєво-концептуальний апарат географії, теоретичні й емпіричні досягнення психології, педагогіки та методики навчання географії, що дозволяє пов'язувати й порівнювати різні погляди на проблемні питання сучасної географії та освітнього процесу з географії, організувати дослідницьку роботу.</p> <p>ПРН3. Пояснює особливості розвитку географічної науки на різних часових та змістовних рівнях, етапах; встановлює закономірності розвитку географії; застосовує різні методи географічних досліджень відповідно до основних парадигм в географії; розкриває прояви географічних законів і закономірностей.</p> <p>ПРН4. Пояснює устрій сучасної світосистеми, розкриває суперечливі та проблемні питання політичної карти світу; встановлює передумови виникнення та прогнозує наслідки міждержавних конфліктів, територіальних спорів, проявів сепаратизму у регіонах та країнах світу.</p> <p>ПРН5. Аналізує сучасні проблеми соціально-економічного розвитку країн та регіонів світу, виявляє їх причини та закономірності географічного поширення, порівнює особливості проявів демографічних, соціальних, економічних, політичних, екологічних проблем в різних типах країн, прогнозує можливі наслідки та пропонує шляхи їх вирішення.</p> <p style="text-align: center;">Уміння/навички</p> <p>ПРН12. Здійснює відбір, аналіз, представлення і поширення географічної інформації, використовуючи різноманітні письмові, усні та візуальні засоби, картографічні методи, інформаційно-комунікаційні технології.</p> <p style="text-align: center;">Автономія і відповідальність</p> <p>ПРН19. Демонструє дотримання культури академічної доброчесності у власній діяльності та вміння формувати її в учнів/студентів.</p>
<p>Зміст дисципліни</p>	<p style="text-align: center;">Section 1. Theoretical and methodological foundations of political geography. The political map of the world and its historical changes.</p> <p>Topic 1. Theoretical and methodological foundations of political geography.</p> <p>Topic 2. Political map of the world and its historical changes.</p> <p>Topic 3. Modern world system.</p> <p style="text-align: center;">Section 2. The state as a key element of the political system</p> <p>Topic 4. The state is a key element of the political system.</p> <p>Topic 5. Administrative-territorial division of the state.</p> <p>Topic 6. Classifications and typologies of countries of the world.</p>
<p>Критерії оцінювання роботи студентів</p>	<p>Контрольні заходи здійснюються з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, системності, всебічності.</p> <p>Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів</p>

навчання:

- залік;
- реферати, есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи, участь у обговореннях;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

Використовуються такі методи контролю (усний, письмовий), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів до навчально-пізнавальної діяльності.

Поточний контроль. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння певної частини учбового матеріалу, рівня сформованості навичок, умінь самостійно опрацювати навчальний матеріал, здатності осмислити зміст теми.

Об'єктами поточного контролю знань студента є систематичність та активність роботи на заняттях; виконання завдань для самостійної роботи.

Оцінюванню підлягають:

- .рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах на практичних заняттях;
- .доповнення, запитання до того, хто відповідає, рецензія на виступ;
- .участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття;
- .активність при обговоренні питань практичного заняття;
- .виконані практичні роботи;
- .реферати, презентації, доповіді;
- .систематичність роботи на практичних заняттях, активність під час обговорення питань тощо.

Методи поточного контролю: фронтальне та індивідуальне усне опитування, письмове опитування, перевірка практичних робіт, перевірка конспектів (тез), перевірка виконання самостійної роботи, захист рефератів, повідомлень, мультимедійних презентацій, проєктів; контрольна робота; перевірка виконаних завдань у класі на платформі Google Classroom тощо.

У разі невиконання завдань поточного контролю студент має право скласти їх індивідуально до останнього практичного заняття за дозволом завідувача кафедри. Порядок такого контролю регламентований викладачем.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів з політичної географії

Оцінювання якості знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

Поточне оцінювання

Поточне оцінювання здійснюється на практичних заняттях, консультаціях (при відпрацюванні пропущених занять чи при бажанні підвищити попередньо отриману оцінку) та під час контролю за самостійною роботою студентів.

Види робіт студентів, які підлягають поточному контролю:

На кожне практичне заняття з теми виділяється 6 балів, в тому числі:

- 3 бали за усну чи письмому відповіді на теоретичні питання, презентацію або реферат з теми;
- 3 бали за практичні завдання;

На самостійну роботу студентів виділяється **10 балів**.

Крім того студенти мають змогу отримати **0,5 б.** за доповнення, **5 балів** за презентацію або реферат з теми.

Враховується:

- .рівень осмислення навчального матеріалу;
- .рівень сформованості аналітичних вмінь і концептуальних підходів;
- .повнота розкриття питання, логіка викладу, культура мовлення;

.використання додаткової літератури;
.порівняння, зв'язок з практикою, наявність висновків.

3 б. ставиться за досконале знання та розуміння понятійно-термінологічного апарату ПГ та теоретичного матеріалу тієї чи іншої теми. Вільне оперування різноманітними класифікаціями, підходами тощо. Відповідь на поставлені запитання повна, насичена глибокими та розгорнутими судженнями, прикладами, висновками. Виклад матеріалу має логічний, доказовий і послідовний характер. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Аналізує різні підходи до трактування тієї чи іншої проблеми. Вільно висловлює свою позицію з проблемних питань політичної географії та аргументує її. Демонструє творчий підхід до виконання завдань. Володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці не тільки в знайомих, але й в нових ситуаціях. Володіє високою культурою мовлення. У відповіді мовні та стилістичні помилки.

2 б. ставиться у випадку, коли відповідь майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. Висвітлюється зміст окремих класифікацій, підходів тощо. Виклад матеріалу структурований, логічний, але дещо порушена послідовність викладу. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Але у відповіді недостатня доказова база, мало прикладів, нечітко прослідковується зв'язок теорії з практикою. При відповіді на проблемні питання студент висловлює свою позицію, але недостатньо її аргументує. Вільно оперує знаннями, застосовує їх в знайомій та новій ситуації. Матеріал викладено правильною мовою, але присутні окремі стилістичні помилки.

1 б. ставиться коли відповідь неповна, фрагментарна. Студент не має системних знань з ПГ. Понятійно-термінологічний апарат ПГ в цілому сформований, але студент оперує, як правило, одним підходом до тієї чи іншої проблематики, висвітлює окрему класифікацію тощо. Виклад матеріалу не структурований, часто порушується послідовність та логіка викладу. У відповіді відсутні посилання на фундаментальні дослідження з певної проблеми, політико-географічні ідеї провідних вчених. Відповідь позбавлена творчого підходу і має формальний характер. Студент використовує знання в знайомій ситуації, але не може застосувати їх в новій ситуації. У відповіді наявні фактичні та стилістичні помилки.

0,5 б. ставиться коли відповідь дуже поверхова. Студент не має системних знань з ПГ. Понятійно-термінологічний апарат ПГ майже не сформований. Виклад матеріалу не структурований, порушена послідовність та логіка викладу.

Критерії оцінювання практичної роботи

3 б. ставиться у випадку, коли студент повністю і якісно виконав всі завдання практичної роботи з теми. Демонструє досконале знання та розуміння теоретичного матеріалу з теми практичного заняття. При виконанні практичних завдань студент продемонстрував високий рівень оволодіння уміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Якісно та охайно виконаний графічний та картографічний матеріал. До кожного завдання наявні висновки та узагальнення. Студент застосував творчий підхід до виконання завдань. У практичній роботі відсутні орфографічні, граматичні, стилістичні чи мовленнєві помилки.

2 б. ставиться, коли студент виконав всі завдання для практичної роботи, при цьому 2/3 завдань виконано якісно. Відповідь на питання викладача при захисті роботи майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. При виконанні практичних завдань студент продемонстрував уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Картографічний та графічний матеріал виконаний якісно, але не достатньо охайно. Наявні висновки до кожного завдання, але у деяких висновках

недостатня доказова база. У практичній роботі присутні окремі стилістичні помилки.

1 б. ставиться, коли студент виконав 2/3 завдань або виконав всі завдання практичної роботи, але ½ з них виконана не досить якісно. Відповідь на теоретичні питання під час захисту практичної роботи неповна, фрагментарна. Студент продемонстрував недостатній рівень оволодіння вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати тощо. Картографічний та графічний матеріал виконаний неякісно. У роботі наявні фактичні та/або стилістичні помилки.

0,5 б. ставиться, коли студент якісно виконав ½ завдань практичної роботи. Демонструє вкрай поверхові знання з тем теоретичного блоку під час захисту роботи. Студент недостатньо оволодів вміннями аналізу, порівняння тощо. Картографічний та графічний матеріал відсутній або виконаний з помилками та неохайно. Відсутні висновки до окремих завдань або більшість висновків помилкові. У роботі наявні грубі фактичні, теоретичні та стилістичні помилки.

Критерії оцінювання рефератів

При оцінюванні реферату враховуються:

- ступінь розкриття теми;
- рівень науковості та доступності тексту реферату;
- вміння працювати з науковою літературою, систематизувати та структурувати матеріал;
- наявність авторської позиції, самостійність оцінок і суджень;
- використання при підготовці реферату декількох джерел інформації;
- дотримання вимог до оформлення реферату (наявність титульної сторінки, плану, вступу; правильність оформлення посилання на використані джерела; список використаних джерел; оцінка грамотності та культури викладу; дотримання вимог до обсягу реферату тощо);
- вільне володіння матеріалом реферату при захисті.

Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за реферат – **3 бали**.

3 бали ставиться, коли виконані всі вимоги до написання реферату: позначена проблема і обґрунтована її актуальність, зроблено короткий аналіз різних точок зору на дану проблему і логічно викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита повністю, витриманий обсяг, дотримані вимоги до зовнішнього оформлення.

2,5 бали ставиться, коли основні вимоги до реферату виконані, але при цьому допущені незначні недоліки, не зовсім витриманий обсяг реферату, є недоліки в оформленні.

2 бали ставиться, коли основні вимоги до реферату виконані, але при цьому допущені значні недоліки, є значні неточності у викладі матеріалу; відсутня логіка викладу, не витриманий обсяг реферату; є недоліки в оформленні.

1,5 бали виставляється якщо є істотні відступи від вимог до реферування, тема висвітлена дуже поверхово або частково, відсутні висновки; не витриманий обсяг реферату; є серйозні недоліки в оформленні.

1 бал виставляється у випадку, коли тема реферату не розкрита, продемонстровано нерозуміння студентом проблеми; обсяг реферату занадто малий; не дотримано вимог до оформлення реферату.

Критерії оцінювання презентації

При оцінюванні комп'ютерної презентації враховуються:

- наявність титульного слайда, на якому зазначено назву доповіді/презентації та відомості про авторів;
- логічна послідовність слайдів;
- дотриманні вимог до тексту слайдів (наявністю заголовків, які

висвітлюють основну ідею цього слайда; не більше ніж 6-8 рядків тексту на слайді, по 6-8 слів у рядку; текст повинен складатися з простих речень та коротких слів; розмір символів тексту має бути достатнім для розпізнавання з найвіддаленішого кутка аудиторії, рекомендований розмір символів не менше ніж 24 шт.).

.дотримання вимог до графічних об'єктів на слайдах (кількість зображень повинна бути достатньою для ілюстрації змісту слайда або виступу, але не переобтяжувати сприйняття відомостей; варто вибирати такі зображення, на яких деталі добре розрізняються; на одному слайді мають бути зображення одного стилю (або фотографії, або мальовані зображення) тощо).

.дотримання вимог до оформлення презентації: слайди не повинні бути перенасичені текстом, а містити більше графічних, картографічних та ілюстративних матеріалів; усі слайди бажано оформлювати в одному стилі; у кольоровій гамі презентації рекомендується використовувати не більше ніж 2-3 кольори та 2-3 їх відтінки; для демонстрації презентації на великому екрані з використанням мультимедійного проектора колір тла слайдів має бути світлим; колір тексту має бути контрастним до кольору тла.

Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за презентацію – **3 бали**.

3 бали ставиться, коли виконані всі вимоги до змісту презентації, повною мірою розкрита тема, дотримана логіка викладу матеріалу, витриманий обсяг презентації, дотримані вимоги до зовнішнього оформлення слайдів.

2,5 бали ставиться, коли основні вимоги до змісту презентації виконані, але при цьому допущені незначні недоліки, дещо порушена логіка викладу або не зовсім витриманий обсяг презентації, є недоліки в оформленні слайдів.

2 бали ставиться, коли основні вимоги до змісту презентації виконані, але при цьому допущені значні недоліки у викладі матеріалу; відсутня або порушена логіка викладу; не витриманий обсяг презентації або матеріалу у слайдах; є недоліки в оформленні слайдів.

1,5 бали виставляється якщо є істотні відступи від вимог до презентації, тема висвітлена дуже поверхово або частково; відсутня логіка викладу, відсутні висновки; не витриманий обсяг реферату; є серйозні недоліки в оформленні слайдів.

1 бал виставляється у випадку, коли тема презентації не розкрита, продемонстровано нерозуміння студентом проблеми; обсяг презентації занадто малий; не дотримано вимог до оформлення слайдів.

Критерії оцінювання самостійної роботи студента

10 б. ставиться у випадку, коли студент повністю і якісно виконав всі завдання для самостійної роботи з теми. Демонструє досконале знання та розуміння теоретичного матеріалу тієї чи іншої теми курсу ПГ, що виноситься на самостійне опрацювання. Вільно оперує різноманітними класифікаціями, підходами тощо. Наявні посилання на декілька джерел інформації. Відповідь на поставлені запитання повна, насичена глибокими та розгорнутими судженнями, прикладами, висновками. Виклад матеріалу має логічний, доказовий і послідовний характер. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Аналізує різні підходи до трактування тієї чи іншої проблеми. Вільно висловлює свою позицію з проблемних питань ПГ та аргументує її. Демонструє творчий підхід до виконання завдань. Володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці не тільки в знайомих, але й в нових ситуаціях. Володіє високою грамотністю викладу матеріалу, культурою мовлення. У відповіді відсутні орфографічні, граматичні, стилістичні чи мовленнєві помилки.

9 б. ставиться у випадку, коли студент повністю виконав всі

завдання для самостійної роботи з теми, але якість виконання становить 90 %. Демонструє знання та розуміння теоретичного матеріалу тієї чи іншої теми курсу ПГ, що виноситься на самостійне опрацювання. Вільно оперує різноманітними класифікаціями, підходами тощо. Наявні посилання на декілька джерел інформації. Відповідь на поставлені запитання повна, насичена судженнями, прикладами, висновками. Виклад матеріалу має логічний, доказовий і послідовний характер. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Вільно висловлює свою позицію з проблемних питань ПГ та аргументує її. Демонструє творчий підхід до виконання завдань. Володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці не тільки в знайомих, але й в нових ситуаціях. Володіє високою грамотністю викладу матеріалу, культурою мовлення. У відповіді відсутні орфографічні, граматичні, стилістичні чи мовленнєві помилки.

8 б. ставиться у випадку, коли студент виконав всі завдання для самостійної роботи з теми, але якість виконання становить 80 %. Демонструє знання та розуміння теоретичного матеріалу тієї чи іншої теми курсу ПГ, що виноситься на самостійне опрацювання. Вільно оперує різноманітними класифікаціями, підходами тощо. Наявні посилання на декілька джерел інформації. Відповідь на поставлені запитання повна. Виклад матеріалу має логічний, доказовий і послідовний характер. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці не тільки в знайомих. Володіє високою грамотністю викладу матеріалу, культурою мовлення. У відповіді відсутні орфографічні, граматичні, стилістичні чи мовленнєві помилки.

7 б. ставиться, коли студент виконав всі завдання для самостійної роботи, при цьому 2/3 завдань виконано якісно. Відповідь майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. Висвітлюється зміст окремих класифікацій, методологічних підходів тощо. Виклад матеріалу структурований, логічний, але дещо порушена послідовність викладу. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Але у відповіді недостатня доказова база, мало прикладів, нечітко прослідковується зв'язок теорії з практикою. При відповіді на проблемні питання студент висловлює свою позицію, але недостатньо її аргументує. Вільно оперує знаннями, застосовує їх в знайомій та новій ситуації. Присутні окремі стилістичні помилки.

6 б. ставиться, коли студент виконав 2/3 завдань для самостійної роботи, при цьому 2/3 завдань виконано якісно. Відповідь майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. Висвітлюється зміст окремих класифікацій, методологічних підходів тощо. Виклад матеріалу структурований, логічний, але дещо порушена послідовність викладу. У відповіді недостатня доказова база, мало прикладів, нечітко прослідковується зв'язок теорії з практикою. При відповіді на проблемні питання студент висловлює свою позицію, але недостатньо її аргументує. Вільно оперує знаннями, застосовує їх в знайомій ситуації. Присутні окремі стилістичні помилки.

5 б. ставиться, коли студент якісно виконав 1/2 завдань. Демонструє досить поверхові знання з тем, винесених на самостійне опрацювання, поверхово відтворює інформацію. Оперує лише окремими фразами, називає розрізнені факти. Відповідь занадто лаконічна та має вигляд окремих висловлювань, не пов'язаних між собою. Студент не володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці, не наводить приклади тощо. У відповіді наявні грубі фактичні, теоретичні та стилістичні помилки.

4 б. ставиться, коли студент якісно виконав менше 1/2 завдань. Демонструє поверхові знання з тем, винесених на самостійне

опрацювання і неспроможний відтворити інформацію в повному обсязі. Оперує лише окремими фразами, називає розрізнені факти. Відповідь занадто лаконічна та має вигляд окремих висловлювань, не пов'язаних між собою. Студент не володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці, не наводить приклади тощо. У відповіді наявні грубі фактичні, теоретичні та стилістичні помилки.

3 б. ставиться, коли студент виконав лише 1/3 завдань та демонструє має вкрай поверхові знання з тем, винесених на самостійне опрацювання і неспроможний відтворити інформацію в повному обсязі. Оперує лише окремими фразами. Відповідь занадто лаконічна. Студент не володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці. У відповіді наявні грубі фактичні, теоретичні та стилістичні помилки.

2 б. ставиться, коли студент виконав менше 1/3 завдань, винесених на самостійне опрацювання і неспроможний відтворити інформацію. Оперує лише окремими фразами. Студент не володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці. У відповіді наявні грубі фактичні, теоретичні та стилістичні помилки.

1 б. ставиться, коли студент виконав 1-2 завдання, винесених на самостійне опрацювання і неспроможний відтворити інформацію. Оперує лише окремими фразами, не володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці. У відповіді наявні грубі фактичні, теоретичні та стилістичні помилки.

Підсумковий контроль. Завданням підсумкового контролю є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

Критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів при складанні екзамену

30-40 балів ставиться у випадку, коли студент повністю засвоїв зміст курсу, вільно володіє навчальним матеріалом і вміє усвідомлено застосовувати його на практиці як в знайомих так і в нових ситуаціях. Має системні, повні, міцні знання з дисципліни. Студент вміє аналізувати, систематизувати інформацію, узагальнювати, робити висновки, висловлювати власну думку та аргументувати її. Студент уміє дати ґрунтовну відповідь на поставлене запитання, володіє понятійним апаратом ПГ. Володіє вміннями користуватися різними джерелами географічної інформації. Усі передбачені програмою завдання виконані з максимальною якістю.

20-30 балів ставиться коли студент повністю засвоїв теоретичний зміст курсу, добре відтворює основний зміст навчального матеріалу. Застосовує знання у стандартних ситуаціях. Студент вміє аналізувати, систематизувати інформацію, узагальнювати, робити висновки. Студент уміє дати майже повну відповідь на поставлене запитання, володіє понятійним апаратом ПГ, але припускається незначних неточностей або не грубих фактичних помилок. Всі передбачені програмою навички сформовані. Усі передбачені програмою завдання виконані, якість більшості з них близька до максимальної.

10-20 балів ставиться якщо теоретичний зміст курсу засвоєний частково. Студент в цілому правильно відтворює навчальний матеріал. Студент намагається аналізувати, систематизувати інформацію, висловлювати власну позицію, але недостатньо її аргументує. Необхідні практичні методичні навички в основному сформовані. Більшість робіт, передбачених програмою виконано, але деякі з них мають недоліки, фактичні або змістовні помилки.

5-10 балів ставиться у випадку, коли теоретичний зміст курсу засвоєний лише фрагментарно. Відповідь фрагментарна, нелогічна, а з деяких питань – відсутня. Більшість передбачених програмою навчальних

завдань не виконано або їх якість близька до мінімальної. Але за додаткової самостійної роботи над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання завдань та глибше оволодіння навчальним матеріалом.

Підсумковий (семестровий) контроль з дисципліни «Політична географія» проводиться у формі *екзамену*.

Першим етапом семестрового контролю є визначення підсумкової поточної семестрової оцінки до екзамену (максимум 60 балів) як суми підсумкових поточних оцінок, отриманих за результатами засвоєння всіх тем та оцінок за контрольну роботу.

Питання до екзамену з дисципліни «Політична географія»

Теоретична частина

1. History of the formation and development of political geography. F. Ratzel - the founder of political geography as a systematic science.
2. Political geography as a science, its object and subject of study, connections with other sciences. The political sphere (politicosphere) of social life as an object of study of political geography. Methods of political and geographical research
3. The main problems and topics of modern political and geographical research. The main tasks and directions of research in political geography.
4. Political geography in Ukraine. The role of Ukrainian geographers of the early twentieth century. in the development of individual provisions of PG. The current state of PG in Ukraine.
5. Territorial and political organization of society. Types of territorial and political systems. Hierarchy of territorial and political systems.
6. The concept of the political map of the world. Quantitative and qualitative changes in the political map of the world.
7. The ancient period of the formation of the political map of the world (V millennium BC - V century AD)
8. The medieval period of the formation of the political map of the world (V-XV centuries)
9. The new (colonial) period of the formation of the political map of the world (XV - early XX centuries (1914)
10. The Portuguese colonial empire: history of formation, territorial composition, features of the collapse
11. Spanish colonial empire: history of formation, territorial composition, features of collapse
12. British colonial empire: history of formation, territorial composition, features of collapse
13. French colonial empire: history of formation, territorial composition, features of collapse
14. Ottoman (Ottoman) colonial empire
15. German colonial empire: history of formation, territorial composition, features of collapse
16. Austro-Hungarian Empire
17. Russian colonial empire: history of formation, territorial composition, features of disintegration
18. The latest period of formation of the political map of the world (XX (1914) -XXI centuries). Stages of the latest period of formation of the political map of the world.
19. Modern world system. Current state of the political map of the world (recognized independent states, dependent territories, states with undetermined status, other territories). Probable changes in the political map of the world.
20. Territories, countries, states. Composition of the territory of the state.
21. Political and territorial formations on the political map of the world. Sovereign states as the main subject of world politics and an element of the political map of the world. The growth of the number of independent states during the 20th century.
22. Dependent countries and territories (colonies, protectorates,

trusteeships, overseas territories. Forms of dependence of territories in the past (vassalage, mandated (sub-mandated) territories, dominion, condominium). Groups of dependent territories by status (colonies that are officially included in the UN list for decolonization; territories for which there are agreements on the termination of foreign possession with a clearly defined date of receipt; territories with undetermined status).

23. Geography of modern dependent territories.
24. Waters (aquatic area) of the high seas and the territory of Antarctica. Territorial claims of countries in Antarctica.
25. Multinational functional entities (TNCs, international organizations, regional organizations, world cities) as components of the modern world order. The concept of global (world) cities by J. Friedman.
26. Controversial and problematic issues of the state of the modern PC of the world: annexed and disputed territories. Groups of disputed territories (territories that the UN recognizes "de jure" and demands independence; territories that exist "de facto" but are not recognized by the UN; actually disputed territories)
27. Controversial and problematic issues of the state of the modern PC of the world: territories with undetermined status, unrecognized states (UN members, not recognized by at least one UN member; non-UN members, recognized by at least one UN member; Recognized only by non-UN members; not recognized by any state).
28. International conflicts and their causes. Types of international conflicts (international crisis; low-intensity conflict; terrorism; civil war and revolution that acquire an international character; war and world war). Phases of development of international conflict. International conflicts in the modern world.
29. "Hot" spots of the planet.
30. Territorial claims. Separatism in the modern world. Variations and regional varieties of separatism. Geography of foci of separatism in the modern world.
31. The state as a key element of the political system. Sovereignty. Historical transformation of the understanding of sovereignty. Signs of the state. Internal and external functions of the state.
32. Theories of the origin of the state (theological, patriarchal, social contract, subjugation, class; geographical determinism, demographic, techno-economic, "night watchman").
33. Characteristics of the state as a geographical object. Political and geographical position (PGP) of the state. PGP assessment. Global PGP. Regional PGP. Neighboring PGP.
34. Geography (territory of the state) and its components. Features of the state territory: configuration, form, compactness, geographical center.
35. Forms and configurations of the state territory. The influence of the configuration of the territory on social processes in the state. Dimensions of the state territory.
36. Formation of state territory. Typology of states by the nature of the historical formation of the state territorial structure.
37. Problems of territorial delimitation of maritime space, continental shelf, territorial waters, economic zones.
38. State borders. The concept of state border. The content of the concepts of "delimitation" and "demarcation". Peculiarities of establishing river and sea borders. Functions of state borders. Changes in state borders.
39. Classification of state borders by morphology (configuration), origin, history and duration of existence, historical conditions and sequence of occurrence.
40. Border conflicts, their types (territorial: topographic, historical-

	<p>cultural, ethnic, historical; positional, functional, resource).</p> <ol style="list-style-type: none"> 41. Administrative-territorial division of the state. The concept of local self-government, its typology. Self-government systems. Principles of forming the ATD grid. Hierarchy of ATD units. ATD functions. 42. Administrative-territorial structure of unitary states. 43. Administrative-territorial structure of federal states. 44. Geospatial framework of the territory of the state and its varieties. 45. Capitals, their functions and classifications 46. Forms of government of states. Republics and monarchies in the modern world. 47. Forms of political and territorial organization of states. The concept of modern federalism. Types of federations in the modern world. 48. Political systems of states. Forms of state regime (democracy, authoritarianism, totalitarianism, dictatorship, apartheid, genocide). Classification of countries by ideological orientation (pluralistic and clerical states). 49. Typologies of countries of the world by level of socio-economic development and structure of the country's economy. 50. Classifications of countries of the world by geographical location, population, and area. <p style="text-align: center;">Практична частина</p> <p>Geographical nomenclature:</p> <ul style="list-style-type: none"> • colonial empires of the New Period; • sovereign states; • dependent territories; • disputed and annexed territories; • territories with undetermined status; • unrecognized states; • hot spots of international conflicts; • “hot spots” of the world; • territorial claims of countries of the world; • foci of separatism in the modern world; • forms of state government (monarchies); • forms of territorial organization of states (federations); • types of countries of the world by level of socio-economic development; • classification of countries of the world by configuration of territory, geographical location, area, population. <p><i>Підсумкова семестрова оцінка</i> з дисципліни (сума балів) розраховується як сума підсумкової семестрової оцінки до екзамену та екзаменаційної оцінки та виставляється за 100-бальною шкалою, шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.</p>
<p>Політика курсу</p>	<p>Вимоги викладача. В процесі вивчення дисципліни студенти мають відвідувати всі лекційні та практичні заняття. Система оцінювання – накопичувальна, тому для того, щоби набрати необхідні бали до заліку (мінімально – 60 балів), студент має виконати всі види робіт, передбачених робочою навчальною програмою дисципліни, бути активним на кожному занятті.</p> <p>Пропущені за поважною причиною заняття відпрацьовуються під час консультацій.</p> <p>Усі практичні роботи та завдання для самостійної роботи мають бути виконані вчасно. Практичні роботи захищаються кожним студентом індивідуально. Форма представлення результатів та контролю за самостійною роботою прописані у методичних рекомендаціях до самостійної роботи. Практичні роботи, конспекти уроків та інші види робіт, які є копією робіт інших студентів не зараховуються. Конспекти уроків мають бути розгорнутими з деталізацією кожного з етапів та дидактичних моментів уроку.</p> <p>Політика виставлення балів. Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації освітнього процесу за кредитно-</p>

трансферною накопичувальною системою здійснюється шляхом поточного та підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ЄКТС та національною шкалою оцінювання. Враховуються бали набрані при поточному опитуванні, захисті практичних робіт, контролю за самостійною роботою та бали за контрольні роботи з різних модулів. При цьому обов'язково враховуються присутність на заняттях та активність студента під час практичного заняття; акцентується увага на неприпустимість пропусків та запізнь на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття; списування та плагіат; несвоєчасне виконання поставленого завдання і т. ін.

В рамках вивчення курсу є можливість визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, за умови, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених ОПП. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають окремому розділу, темі/темам курсу методики навчання географії, які передбачені робочою програмою навчальної дисципліни.

Комплексна система оцінювання навчальних досягнень студентів з дисципліни включає:

- *поточний контроль (ПК)* – оцінювання засвоєння студентом навчального матеріалу з окремих складових (модулів) навчальної програми дисципліни під час аудиторних занять, консультацій та результатів самостійної роботи й оцінюється сумою набраних балів;

- *підсумковий (семестровий) контроль (ПСК)*.

Форми поточного контролю:

- *поточна оцінка* – кількість балів, яку отримує студент у результаті контролю за виконанням усіх видів робіт (теоретичних, практичних занять, завдань до самостійної роботи, захисту практичних робіт, конспектів уроків тощо);

- *підсумкова поточна оцінка* – сумарна кількість балів, яку отримує студент за результатами здійснення поточного контролю.

У разі невиконання завдань поточного контролю студент має право скласти їх індивідуально до останнього практичного заняття за дозволом завідувача кафедри. Порядок такого контролю регламентований викладачем.

Під час підготовки доповідей, повідомлень та рефератів студенти мають дотримуватися академічної доброчесності, уникати плагіату та робити необхідні посилання на використані інформаційні джерела.

Політика щодо академічної доброчесності формується на основі дотримання принципів академічної доброчесності відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», з урахуванням норм Положення «Про академічну свободу та академічну доброчесність в Центральноросійському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка» (затверджене вченою радою, протокол №2 від 30.09.2019; №10 від 07.02.2022).

Інформаційне забезпечення

Методичне забезпечення

1. Тексти лекцій (в електронному варіанті).
2. Методичні розробки практичних занять (в електронному та паперовому варіанті)
3. Матеріали в навчальному класі "Політична географія" на освітній платформі Google Classroom

Інформаційні ресурси

1. <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook> – Щорічний довідник ЦРУ «Книга фактів».
2. <http://www.delukr.cec.eu.int> – сайт Представництва

	<p>Європейської Комісії в Україні.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. http://www.europa.eu.int – офіційний сайт Європейського Союзу. 4. http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/696.htm – офіційний сайт Міністерства зовнішніх справ України. Міжнародні організації. 5. http://www.nato.int – офіційний сайт НАТО. 6. http://www.ukrstat.gov.ua – офіційний сайт Державного комітету статистики України. 7. http://www.un.org – офіційний сайт ООН. 8. http://www.worldbank.org – звіти про розвиток Світового банку. 9. http://www.world-tourism.org/ruso/index.htm – офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (ВТО). 10. Служба зовнішньої розвідки України. – Режим доступу: http://www.szru.gov.ua/ 11. The Security Service (MI-5). – Режим доступу: https://www.mi5.gov.uk/ 12. Представництво ООН в Україні. – Режим доступу: http://www.un.org.ua/ua 13. МЗС України. – Режим доступу: http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/4130.htm 14. «Чорноморська безпека». – Режим доступу: http://www.nomos.com.ua/f
<p>Матеріально-технічне забезпечення</p>	<p>Ноутбуки, смартфони, презентаційні матеріали до лекцій</p> <p style="text-align: center;">Рекомендована література</p> <p style="text-align: center;">Основна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Геополітика в постатах і термінах: підручник для студентів і аспірантів спеціальності “Політологія” / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. - Ужгород: Видавничий дім “Гельветика”, 2021. - 786 с. 2. Гольцов А.Г. Геополітика та політична географія. підручник. - К., 2012. – 416 с. 3. Дністрянський М.С. Політична географія та геополітика України: Навч. посіб. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 344 с. 4. Політична географія і геополітика: Навч. посібник / Б.П.Яценко, В.І.Стафійчук, Ю.С.Брайчевський та ін.; за ред. Б.П.Яценка. – К.: Либідь, 2007. – 255 с. 5. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2001. – 556 с. 6. Трохимчук С.В., Федунь О.В. Політична географія світу: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 422 с. 7. Яценко Б.П. Політична географія: навч. посіб. – К.: Вид. Ін-ту сходознавства НАНУ, 2005. – 134 с. <p style="text-align: center;">Допоміжна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Алексеєва Т.І. Міжнародні організації: Навч. Посіб. - Х.: Вид-во ХНЕУ, 2006. 2. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. — Львів: Лілея-НВ, 2000. — 236 с. 3. Блій де Г., Муллер П., Шаблій О. Географія: світи, регіони, концеп-ти: Пер. з англ. — К.: Либідь, 2004. — 740 с. 4. Вегеш М. Світовий процес і геополітика. Навчальний посібник. - Ужгород: “ФОП Сабов А.М.”, 2017. 5. Врублевський В. К., Хорошковський В. І. Український шлях. Начерки: Геополітичне становище України та її національні інтереси. – К., 1997. – 426 с 6. Гантінгтон П. С. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку / Пер. з англ. — Львів: Кальварія, 2006. — 747 с. 7. Дергачов В. А. Геополітика. — К.: ВИРА-Р, 2000. — 448 с. 8. Дністрянський М.С. Геополітика: навч. посіб. - Львів, ЛНУ ім.

- І. Франка, 2011.
9. Дністрянський М. С. Україна в політико-географічному вимірі. - Львів, 2000
  10. Дністрянський М.ю С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики. - Львів, 2006.
  11. Дністрянський М. С. Кордони України. Територіально-адміністративний устрій. - Львів 1998.
  12. Липа Ю. Чорноморська доктрина. - Варшава, 1940.
  13. Липа Ю. Розподіл Росії. - Київ-Одеса, 1941.
  14. **Маслова Н. М., Мирза-Сіденко В. М.** Динаміка електоральних симпатій населення Кіровоградської області в контексті політико-географічних процесів в Україні / Н. М. Маслова, В. М. Мирза-Сіденко // Науковий вісник Херсонського державного університету – Серія: Географічні науки. – 2018. – № 9 – С. 62-68.
  15. **Маслова Н. М.,** Мунтян П. П. Сепаратизм в сучасному світі: суть, причини та регіональні різновиди // Н. М. Маслова, П. П. Мунтян // Матеріали обласної науково-практичної конференції «Стратегії інноваційного розвитку природничих дисциплін: досвід, проблеми та перспективи» (м. Кропивницький, 22 березня 2018 р.) // Збірник наукових праць. – Кропивницький. – ЦДПУ, 2018. – С. 218-227
  16. Масляк П.О., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Словник-довідник учня з економічної і соціальної географії світу. – К.: Лібра, 1996. – 328 с.
  17. Мадіссон В. В., Шахов В. Л. Сучасна українська геополітика. — К.: Либідь, 2003. — 176 с.
  18. Олійник Л.Б., Степаненко А.В. Вступ до соціальної географії: Навч. посіб. – К.: Знання, КОО, 2000. – 204 с.
  19. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії. – К.: Вища шк., 1996. – 232 с.
  20. Ростов Є.Ф. Економіка країн світу. Довідник. – К.: НВП «Картографія», 1998. – 188 с.
  21. Соціально-економічна географія світу. Загальна частина / За ред. С.П. Кузика. – Тернопіль: Підручники & посібники, 1998. – 256 с.
  22. Соціально-економічна географія України: Навч. посіб. / За ред. О.І. Шаблія. – Л.: Світ, 2000. – 680 с.
  23. Сюткін С.І. Політична карта світу як супероб'єкт політичної географії // Наукові записки СумДПУ імені А.С. Макаренка. Географічні науки. – Вип. 1. – 2010. – С. 82-87.
  24. Сюткін С.І., Зінченко І.В. Функції державних кордонів // Наукові записки СумДПУ імені А.С. Макаренка. Географічні науки. – Вип. 1. – 2010. – С. 93-99.
  25. Сташко Я.С., Сюткін С.І. Типізація столиць країн світу // Наукові записки СумДПУ імені А.С. Макаренка. Географічні науки. – Вип. 1. – 2010. – С. 102-106
  26. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії. Підручник. – Л.: Вид.центр ЛНУ ім. І.Франка, 2003. – 444 с.
  27. Шаповал В. Державний лад країн світу: Довідник. – К.: Укр. Центр правових студій, 1999.
  28. Швець О. Б. Електоральна рубіжність Кіровоградської області / О. Б. Швець, **Н. М. Маслова** // Учёные записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – Серия: География. – 2013. – Т.26 (65). – № 4. – С. 169–182
  29. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти / За ред. Ф. М. Рудича. — К.: МАУП, 2002. — 488 с.
  30. Юрківський В.М. Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни: Підручник. – К.: Либідь, 2000. – 416 с.

	31. Dorrell, David; Henderson, Joseph; Lindley, Todd; and Connor, Georgeta, "Introduction to Human Geography (2nd Edition)" (2019). Geological Sciences and Geography Open Textbooks. 2. https://oer.galileo.usg.edu/geo-textbooks/2 P. 147-159. 32. Taylor, Pater T. Political geography: world – economy – nation – state and lokality. - London, 1985. 33. Sharp J. Humanistic geography // The Dictionary of Human Geography / Edited by D. Gregory, R. Johnston, G. Pratt, M. J. Watts and S. Whatmore. – 2009. – P. 356-358. 34. Social geography // The dictionary of human geography / D. Gregory, R. Johnston, G. Pratt, M. J. Watts and S. Whatmore (Eds.). – Wiley-Blackwell, 2009. – P. 692–694. 35. Flint C. Political Geography: world-economy, nation-state, and locality / C. Flint, P. J. Taylor. - 6th ed. - London; New York : Routledge, 2014.- XII, 340 p.